

Empatiaa vai ei? Ihmiskunnan kohtalon kysymys

Aaltola, Elisa & Keto, Sami (2018). Empatia. Myötäelämisen tiede. Into. 330 sivua.

EMPATIA-TEOS PUREUTUU ihmisenä olemisen ytimeen. Aivan ilmeisesti ihmiskunnan tulevaisuuden toivo riippuu paljolti siitä, vahvistuuko empatiakykymme vai ei.

Ihminen on sosiaalinen olento. Elämän mielekkyys kietoutuu suhteisiin, kytköksiin ja liitoksiin, joita tunnistamme arjessamme. Kirjoittajat Elisa Aaltola ja Sami Keto haastavat tunnistamaan, onko näissä kytkeytymisissä empatiaa vai ei. Hahmottaako ihminen itsensä osana muuta todellisuutta monimuotoisesti ja toisten aseisiin eläytyen vai ei?

Huomionarvoista teoksessa on se, että empatian kokemisen tarkastelu ei rajoitu ihmisyyteeseen, vaan sen piiriksi laajennetaan koko biosfääri, kaikki elollinen. Avaran näkökulmansa vuoksi teos poikkeaa muista myötätuntoa ja ylipäättänsä toisen asemaan asettumista käsittelevistä tietokirjoista.

Avara tarkastelutapa antaa mahdollisuuden soveltaa empatiaa ajallemme tyypillisten viheliäisten ongelmien ratkaisemiseen. Samalla kirjan kohderyhmä laajenee monitieteiseksi. Tekijöiden vahva viesti kohdanee huomattavan erilaisten todellisuuskäsitysten omaavien ihmisten intressiä.

Teos on kaksiosainen. Ensimmäisessä osassa Aaltola lähestyy empatiaa sen teoreettisia lähtökohtia tunnistamalla. Argu-

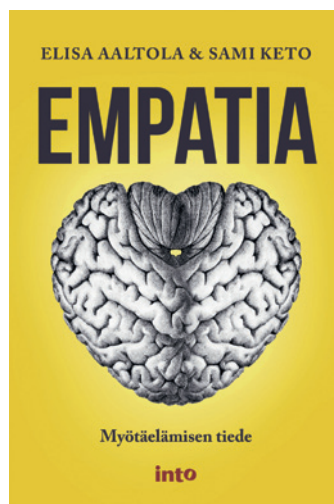
mentointi luotaa syvälle, mutta kirjoittaja onnistuu pukemaan sanottavansa ymmärrettävään ja havainnolliseen muotoon.

Aaltolan analyysi vie myötäelämisen tiedettä oleellisilla tavoilla eteenpäin. Empatia jäsentyy neljään ulottuvuuteen: kognitiiviseksi, affektiiviseksi, ruumiilliseksi ja reflektiiviseksi empatiaksi. Aaltola myös rakentaa eri näkökulmien välille yhteyksiä.

HYÖTYAJATTELUN VANKINA

Suhteellisen abstraktin aiheen käsittelyä havainnollistaa se, että akateemisen analyysin lisäksi Aaltola tarkastelee empatian mahdollisuuksia ja ongelmia osana arkea. Myötäelämisen keskeinen este on vallalla oleva hyötyajattelu: asiat ja ilmiöt muuttuvat arvokkaiksi vasta sitten, kun niistä on meille hyötyä. Havahduttavaa on se, että hyötyajattelu on niin läpäissyt kulttuurimme, että olemme oppineet arvottamaan toisiamme hyötyjä puntaroiden. Ihminen itsessään ei riitä. Sinusta täytyy olla minulle hyötyä, jotta voisin kohdata sinut arvokkaana olentona.

Aaltolan mukaan kirjallisuus, taiteet ja luonto ovat oivia välineitä hyötyajattelusta irtaantumiseksi. Niiden avulla on mahdollista tavoittaa ihmisenä olemisen tavoilla taka-ajatuksia. Jos onnis-

tumme riisuuntumaan oletuksistamme, valmiista ajatuksistamme ja haluistamme, todellisuus voi astua meihin yhä voimallisemmin sellaisena kuin se on.

EMPATIA LUO MERKITYKSELLISYYTTÄ

Kirjan toisessa osassa Sami Keto avaa empatian mahdollisuuksia ihmisenä kasvamisen ja yhteiskunnallisen edistyksen näkökulmista. Hän soveltaa myötäelämisen tiedettä käytäntöön antamalla lukijalle mahdollisuuden eläytyä esittämäänsä asiaan.

Keto nostaa keskusteluun huomattavan määrän yhteiskunnallisesti kiinnostavia mutta vähälle huomiolle toistaiseksi jääneitä aihealueita. Yksi näitä ilmiöitä on konsumerismi, joka lävistää markkinaehtoistuneita Suomen kaltaisia yhteiskuntia. Konsumerismille on tyypillistä kulutuskeskeinen olemassaolon ihanne, jolloin huomio keskittyy hyödykkeisiin.

ASIOISTA JA ILMIÖISTÄ TULEE ARVOKKAITA VASTA, KUN NIISTÄ ON MEILLE HYÖTYÄ.

Konsumerismin kasvualustaa on yhteiskunta, jonka kehitys ankkuroituu talouskasvuun. Kasvu puolestaan on riippuvaista kulutuksen määrästä. Mielenkiintoiseksi asian tekee kansalaisten tyytymättömyyden välttämättömyys.

Jotta kulutusta saataisiin lisättyä, on hyvä, että kansalaiset kokevat tyytymättömyyttä ja turvatomuutta. Esimerkkinä tyytymättömyyden voimasta talouskasvun tekijänä Keto käyttää General Motorsin toimitusjohtajaa Charles Ketteringiä, joka oivalsi 1920-luvun laman aikoihin sen, että ”jos kaikki olisivat tyytyväisiä, kukaan ei ostaisi uutta tuotetta. Malmia ei louhittaisi; puuta ei kaadettaisi”.

Ilman empatiaa ei ole moraalia. Empatiaköyhässä yhteiskunnassa epäinhimillisyyks voimistuu. Narsistiset piirteet saavat yhä helpommin kansalaisten hyväksynnän. Sen sijaan ”kun ulotamme empatiamme koskemaan jotain aiemmin meille vierasta, tulee vieras lähemmäs meitä. Siten maailmasta voi tulla meille ymmärrettävämpi ja vähemmän pelottava” kirjoittaa Sami Keto.

Ilman empatiaa elämä tyhjenyy merkityksistä, sillä merkitys ihmisen olemassaololle muodostuu suhteissa, liittymisissä ja kytketyisissä itsen ulkopuolella olevaan todellisuuteen. Ihmisen hyvinvointi ei siten ole irrallaan ympäröivästä todellisuudesta, sil-

lä ihminen on täysin riippuvainen luonnosta esimerkiksi syömänsä ruoan suhteen.

TULEVAISUUDEN KOHTALONKYSYMYKSET

Teoksen perimmäiseksi viestiksi kiteytyy se, että hyvä elämä on nyt ja etenkin tulevaisuudessa riippuvaista ihmisen kyvystä kokea maailmaa itsen ulkopuolelta. Tällä tavoin on mahdollista omaksua kokonaisvaltaisesti vastuullinen maailmasuhde, joka varmistaa hyvän jatkumista. Siksi empatiassa on vastaus ihmiskunnan yhteisiin kohtalonkysymyksiinkin, kuten elämän edellytysten säilyttämiseen meidän jälkeemme eläville.

Empatia puhuttelee laajaa kohderyhmää. Kirjasta olisi ollut mahdollista rakentaa vielä dynaamisempi ja syvällisempi etsimällä yhteyksiä kirjoittajien lähestymistapojen välille: kuinka esimerkiksi Aaltolan uusille urille suuntaavat ansiokkaat teoreettiset jäsentelyt voisivat rikastavasti keskustella Kedon esillä pitämän edistys- ja sivistysajattelun kanssa?

ARTO O. SALONEN
KT, apulaisprofessori
Itä-Suomen yliopisto
dosentti
Helsingin yliopisto